994 (2021-2022) – Nr. 1
ingediend op 4 november 2021 (2021-2022)

Voorstel van resolutie

van Jeremie Vaneeckhout, Elisabeth Meuleman, Johan Danen, Tine Van den Brande, Staf Aerts en Imade Annouri

over de politieke participatie van jongeren

verzendcode: CUL

Vlaams Parlement

TOELICHTING

In Vlaanderen zijn er verschillende instrumenten die het voor kinderen en jongeren mogelijk maken om te participeren aan de politiek: de jeugdraden, die bij decreet verplicht zijn in elke gemeente, en de Vlaamse Jeugdraad, die het overkoepelende orgaan vormt. Als officiële adviesraad voor de Vlaamse Regering zorgen die raden voor beleid met betrekking tot kinderen en jongeren. Daarnaast is er ook de Vlaamse Scholierenkoepel en de Vlaamse Vereniging van Studenten, die respectievelijk de stem van alle middelbare scholieren en alle Vlaamse studenten vertegenwoordigen. Vanaf 2024 kunnen Belgische jongeren vanaf 16 jaar meestemmen voor de Europese verkiezingen. Daarnaast wordt er ook gepleit voor lokaal stemrecht en stemrecht op Vlaams en federaal niveau vanaf 16 jaar. Via de nieuwe eindtermen in het secundair onderwijs moeten jongeren bovendien meer voeling krijgen met het burgerschap en de democratische attitude, en moeten ze meer bijleren over politiek.

Toch blijft het een feit dat jongeren zich vaak maar weinig interesseren voor de politiek, en dat de traditionele participatiekanalen kinderen en jongeren maar weinig aanspreken. Uit cijfers van de laatste JOP-monitor – de databank van het Jeugdonderzoeksplatform over de staat van de jeugd op basis van toevalssteekproeven bij de Vlaamse bevolking – blijkt dat de politieke interesse van jongeren op een laag pitje staat. Op de stelling 'ik ben niet geïnteresseerd in politiek' antwoordde in 2019 maar liefst 45,3 procent van de 14-tot-25-jarigen met 'akkoord' of 'helemaal akkoord'. Dat is een stijging van bijna 17 procentpunten sinds 2006. Op de vraag of ze zouden gaan stemmen als er geen verplichting was, antwoordde opnieuw 45 procent van niet. Met de interesse voor en de participatie via het meest traditionele middel – de stembus – gaat het dus niet zo goed.

In 2016 nam de Vlaamse Gemeenschap deel aan de International Civic and Citizenship Education Study (ICCS). Samen met 24 andere landen werd onderzoek gedaan naar de politieke attitudes van 14-jarigen. Uit dat onderzoek komt Vlaanderen als een van de slechtste leerlingen van de klas. Zowel op het vlak van conventioneel burgerschap (stemgedrag, lidmaatschap van een partij) als van sociaal burgerschap (protesten, ondersteunen van de lokale gemeenschap) scoort Vlaanderen laag.

Hoewel de traditionele participatiemogelijkheden niet altijd even goed aanslaan bij de jeugd, participeren jongeren wel op andere manieren. Klassieke vormen van alternatieve participatie zoals petities, protestacties en het uiten van een politieke stelling spelen ook een rol: respectievelijk 14 procent, 7 procent en 16,5 procent van de jongeren gaven aan deelgenomen te hebben aan de bovenstaande activiteiten. De vaakst voorkomende vorm van alternatieve participatie bleek geld geven aan een goed doel te zijn. Toch zouden jongeren hun stempel op een andere manier op de politiek moeten willen drukken dan louter door het doneren van geld.

Participatie van jongeren is bovendien niet altijd gelijk verdeeld over verschillende subgroepen in de bevolking. Uit onderzoek van Ellen Quintelier (2009) bleek bijvoorbeeld dat jongeren uit het aso meer gestimuleerd worden om te participeren dan jongeren uit het bso, waardoor jongeren uit het aso en ook jongeren met hoger opgeleide ouders frequenter politiek gaan participeren. Als het gaat over politieke machteloosheid, dan blijkt dat leerlingen van het bso zich ook vaker politiek machteloos voelen dan jongeren in het aso. Dat heeft implicaties voor het beleid. Als leerlingen van het bso minder gestimuleerd worden om te participeren, zullen ze dat ook minder doen en wordt hun stem ook minder gehoord. De verschillen tussen allochtone en autochtone jongeren op het vlak van participatie zijn veeleer klein.

Naast dat negatieve beeld over participatie en interesse is er ook positief nieuws. Op 14-jarige leeftijd scoren Vlaamse jongeren wél goed voor politieke kennis. Dat is een belangrijke vaststelling, want kennis en competentie op het vlak van politiek zijn noodzakelijke voorwaarden voor jongeren om te participeren en zich te engageren in het politieke leven.

Los van de mogelijkheid om zelf te participeren aan de politiek en aan politieke actie, zijn er ook de jeugdraden in de gemeenten en is er de Vlaamse Jeugdraad die een stem geven aan kinderen en jongeren. Ze vormen dan ook een onderdeel van het brede concept van politieke participatie. Dergelijke instanties breken een lans voor kinderen en jongeren en proberen hen zo veel mogelijk in de (lokale) besluitvorming te betrekken. Tijdens de beleidsvorming ontbreekt echter vaak de jeugdreflex. Kinderen en jongeren worden betrokken in zaken die rechtstreeks met jeugdbeleid te maken hebben, maar worden dikwijls vergeten bij andere beleidsdomeinen. Toch hebben die beleidsdomeinen vaak ook rechtstreeks te maken met hun leefwereld, denk maar aan mobiliteit, luchtkwaliteit, ruimtelijke ordening enzovoort.

De relatie tussen jongeren en politiek staat dus op losse schroeven, hoewel kinderen en jongeren een belanghebbende groep zijn. In 2021 bedroeg het aandeel min 18-jarigen in de Vlaamse bevolking 21 procent: een groep met een stem die niet genegeerd mag worden. Een andere reden waarom het belangrijk is dat kinderen en jongeren op jonge leeftijd beginnen te participeren, is het principe van jong geleerd is oud gedaan. Bij participatie geldt dat je stem uitbrengen en participeren tijdens je jeugd, bepalend is voor het participatiegedrag in de toekomst. Hoe vroeger jongeren er dus toe worden aangezet om te stemmen en te participeren, hoe meer ze ook later zullen deelnemen aan het politieke leven. Dat is iets wat de democratie alleen maar ten goede kan komen.

In wat volgt, wordt een resem aan voorstellen gedaan met als doel de politieke participatie van jongeren aan het politieke bestel op te krikken. Die voorstellen slaan zowel op huidige, al bestaande participatiekanalen, als op nieuwe manieren die worden aangereikt. Politieke interesse en participatie hangen natuurlijk samen met de impact ervan. Niemand engageert zich als er geen enkel gevolg aan de participatie wordt gegeven.

Participatie in de gemeentelijke politieke context

Elke gemeente is bij decreet verplicht om een jeugdraad op te richten en te erkennen. Artikel 5, §1, eerste lid, van het decreet Lokaal Jeugdbeleid van 6 juli 2012 stelt het als volgt: "Met het oog op de organisatie van het overleg en de inspraak bij de voorbereiding en de uitvoering van het jeugdbeleid, inzonderheid in het kader van het meerjarenplan, richt de gemeenteraad een jeugdraad op of erkent de gemeenteraad een al bestaande jeugdraad." Via dat orgaan hebben kinderen en jongeren een stem in het lokale jeugdbeleid. De cultuurraad en de sportraad zijn niet langer verplicht. Daarom beklemtonen de indieners van dit voorstel van resolutie het feit dat artikel 5 van het decreet Lokaal Jeugdbeleid behouden moet worden en de jeugdraad niet mag verdwijnen, ook niet bij de (nakende) wijziging van decreten.

Er zijn echter ook enkele problemen verbonden aan die lokale jeugdraden. Zo beschikken jeugdraden vaak niet over voldoende middelen om slagkrachtig beleid te voeren. Ook ontbreekt er monitoring van bovenaf bij de jeugdraden. Al te vaak hangt goed beleid op het vlak van jeugdwerk af van de goodwill van de gemeente. Een gelijkwaardiger proces en de monitoring van alle jeugdraden kan daarvoor een oplossing bieden.

Bij de jeugdraad ligt de focus vaak op de leden zelf, dus op de kinderen en jongeren die zich engageren in hun gemeente. Het zou echter waardevol zijn mocht die reikwijdte kunnen worden uitgebreid naar alle kinderen en jongeren van de gemeente. De jeugdraad zou bijvoorbeeld kinderen en jongeren kunnen aanspreken of bevragen. Zo wordt een groter deel van de jongeren betrokken, en worden ook jongeren uit allerlei sociale groepen aangesproken en betrokken.

De nadruk bij de lokale jeugdraden moet, zoals de Vlaamse Jeugdraad stelt, op cocreatie komen te liggen. Kinderen en jongeren moeten van begin tot het einde betrokken worden. De jeugdraad is er niet alleen om input te leveren, maar moet betrokken worden bij het formuleren, het ontwikkelen, het uitvoeren en het evalueren van beleid. Daarnaast moet erop toegezien worden dat de nadruk niet alleen op jeugdwerk ligt, maar ook op het brede jeugdbeleid in het algemeen. Sommige gemeenten hebben dat al opgelost door zowel een jeugdraad als een jeugdwerkraad op te richten.

Een manier om op lokaal niveau jongeren rechtstreeks te betrekken, met voldoende middelen, is via het gemeentebudget. Een voorstel daarbij is om een bepaald percentage van het gemeentebudget vrij te stellen om kinderen en jongeren, via de jeugdraad, zelf projecten te laten indienen en uitvoeren. Zo'n jongerenbegroting kan een aanvulling zijn op andere vormen van burgerbegroting.

Als volgende grote werkpunt moeten er meer kinderen en jongeren uit kansengroepen betrokken worden bij het lokale jeugdbeleid. Jongeren met een migratieachtergrond, kansarme jongeren, jongeren met een beperking enzovoort moeten ook een stem krijgen in het lokale jeugdbeleid en aansluitend ook in de jeugdraad. Dat vraagt een doorgedreven aanpak, waarin ook het plaatselijke sociaal huis, het buurtwerk en het verenigingsleven betrokken moeten worden.

Ook tussen de lokale jeugdraad en de gemeenteraad kan een brug geslagen worden. Opdat jongeren die in de jeugdraad zitten voldoende op de hoogte zouden zijn van de gemeentepolitiek, moet er in de gemeenteraad een plaatsje zijn voor de voorzitter van de jeugdraad, niet zozeer als participerend en stemgerechtigd lid, maar wel als belanghebbende toeschouwer.

Een andere prikkel is het label 'kindvriendelijke gemeente'. Op dit moment hebben 26 lokale besturen dat label ontvangen. Minister van Jeugd Benjamin Dalle kondigde eerder aan dat in de komende jaren dat getal moet stijgen en dat minstens 48 gemeenten over het label moeten beschikken. Dat blijft nog altijd maar een zesde van het totale aantal Vlaamse gemeenten. Bovendien is ook de ruimte voor ondersteuning van de lokale besturen én het netwerk van kindvriendelijke gemeenten door het netwerk Bataljong veeleer beperkt.

De Vlaamse Jeugdraad

Kinderen en jongeren worden ook vertegenwoordigd in de Vlaamse Jeugdraad. Als officieel adviesorgaan van de Vlaamse overheid probeert die raad het beleid te beïnvloeden via het publiceren van adviezen. Die adviezen zijn echter niet bindend. Om gehoor te krijgen voor zijn adviezen en aanbevelingen moet de raad vaak meesurfen op een momentum van de politiek, bijvoorbeeld via parlementair werk. Daarom kiezen we als Vlaamse overheid beter voor een motivatieplicht ten aanzien van ingediende adviezen, niet alleen als het om de adviezen van de Vlaamse Jeugdraad zelf gaat, maar ook voor adviezen van alle andere officiële adviesorganen. Als een advies genegeerd wordt, moet dat voldoende gemotiveerd worden.

Stemrecht op 16 jaar

Bij de Europese verkiezingen van 2024 mogen 16-jarigen voor de eerste keer meestemmen. Een goed begin, maar dat Europese stemrecht zou uitgebreid moeten worden naar stemrecht op lokaal, provinciaal, Vlaams en federaal niveau. Zo kunnen zo veel mogelijk mensen betrokken worden in de politiek en kunnen jongeren al op jonge leeftijd kennis maken met de politiek en de stembus. Als jongeren in de electorale vijver terechtkomen, is het ook interessanter voor politieke partijen om standpunten in te nemen die jongeren aanspreken. Daardoor zal er in het beleid ook meer aandacht gaan naar kinderen en jongeren. Het is belangrijk om nu al te beginnen met de voorbereiding van de invoering van stemrecht vanaf 16 jaar bij de lokale verkiezingen vanaf 2030.

Politieke jongerenorganisaties

In Vlaanderen zijn er verschillende politiek-ideologische stromingen die ook over een jongerenbeweging beschikken: Comac, JONGCD&V, Jong Groen, Jongsocialisten, Jong N-VA, Jong VLD en Vlaams Belang Jongeren. Jongeren kunnen lid worden van een jongerenafdeling en zo meewegen op de politiek. Er is ook de mogelijkheid om in het bestuur van een jongerenafdeling te gaan. Jongerenpartijen zijn van groot politiek belang en hebben een boeiende verhouding met de zogenaamde moederpartij. Ze proberen onafhankelijk te werken, maar dienen tegelijk als aanvuurder van politieke en partijvernieuwende standpunten en introduceren vaak nieuwe thema's. Sinds 2017 worden jongerenpartijen echter niet langer gefinancierd via een apart deel van het jeugdwerk. Voortaan is de moederpartij dus belast met de financiering van haar jongerenafdeling. Dat heeft repercussies voor de mate waarin jongerenafdelingen een onafhankelijke koers kunnen varen, los van hun partij.

Een oplossing daarvoor is een deel van de partijdotaties van het Vlaams Parlement aan partijen te beperken en een deel daarvan rechtstreeks te investeren in jongerenafdelingen via een decretaal en jeugdwerkgerelateerd kader. Zo kunnen jongerenafdelingen opnieuw onafhankelijker werken en worden de middelen ook objectiever en transparanter verdeeld. Tot nu toe is die financiering louter partijintern bepaald. Tot 2016 kregen politieke jongerenorganisaties gezamenlijk ongeveer een half miljoen euro uit Vlaamse middelen. De politieke partijen in Vlaanderen krijgen een veelvoud daarvan via de dotatie van het Vlaams Parlement. Als die dotatie wordt herbekeken, kan een deel van de besparing zijn plaats vinden in een nieuw decretaal kader voor de politieke jongerenorganisaties.

Onderwijs

Begin 2021 werden nieuwe eindtermen in het secundair onderwijs aangekondigd. Burgerschap zal in die eindtermen als sleutelcompetentie opgenomen worden. In die competentie zullen de volgende thema's aan bod komen: wat is politiek, wat is een parlement en welke rechten heb ik als burger? Dat is positief nieuws, want voordien kwam er zo goed als geen algemene politieke vorming of bewustwording aan bod in het secundair onderwijs. Als jongeren stemrecht krijgen vanaf 16 jaar, maar ook bij stemrecht vanaf 18 jaar, is het belangrijk dat ze goed geïnformeerd worden om een geïnformeerde, weloverwogen keuze te kunnen maken in het stemhokje.

Door de invoering van stemrecht bij de lokale verkiezingen wordt het belang van goede maatschappelijke en politieke vorming in het Vlaamse onderwijs nog belangrijker. Specifiek bij de lokale verkiezingen van 2024 moeten bestaande lespakketten zoals 'De kracht van je stem' geactualiseerd worden en in het schooljaar 2023-2024 ter beschikking gesteld worden aan alle zesdejaarsscholieren; in september 2024 moeten ze ook aan de zesdejaarsscholieren van het schooljaar 2024-2025 worden aangeboden. De indieners van dit voorstel van resolutie willen ook dat het Agentschap Binnenlands Bestuur en het Departement Cultuur, Jeugd en Media een

vrijblijvend vormingsaanbod ontwikkelen voor jongvolwassenen en studenten aan hogescholen en universiteiten. Ze vragen ook dat het departement dat aanbod ter beschikking zou stellen.

Uiteraard moet bij al die initiatieven de politieke neutraliteit gegarandeerd zijn.

Politiseren van jeugdwerk en jongeren

Het geven van een stem aan kinderen en jongeren is een belangrijke opdracht. Het ernstig nemen van die stem evenzeer. Het vergt vaak ruimte en ondersteuning om politiserend met jongeren aan de slag te gaan. Daarbij is het van groot belang om jongeren sterker te maken en uiteraard het 'gebruik' van hun stem te vermijden. Ook het instrumentaliseren van jeugdwerk, uit een oprechte ambitie om jongeren aan het woord te laten, is natuurlijk een terechte bezorgdheid: dat moet worden vermeden. Toch is het belangrijk dat het brede jeugdwerkveld in Vlaanderen ruimte krijgt om daar zijn rol in te spelen binnen de eigen visie en principes. Dat vraagt ook ruimte voor experiment. Het Vlaamse decretale kader moet dat ondersteunen en die ruimte creëren.

Jeremie VANEECKHOUT
Elisabeth MEULEMAN
Johan DANEN
Tine VAN DEN BRANDE
Staf AERTS
Imade ANNOURI

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

– gelet op:
  1° de nakende invoering door de federale overheid van stemrecht vanaf 16 jaar voor de Europese verkiezingen;
  2° de invoering van het stemrecht ter vervanging van de opkomstplicht voor de lokale verkiezingen in Vlaanderen;
  3° de nakende wijziging van een aantal decreten met impact op de Vlaamse jeugd en het Vlaamse jeugdwerk;
  4° artikel 12 en 13 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties op 20 november 1989;

– overwegende dat:
  1° er sinds 2017 geen Vlaamse ondersteuning meer wordt gegeven aan politieke jongerenorganisaties;
  2° steeds meer indicatoren aantonen dat de specifieke politieke interesse van jongeren onder druk staat;
  3° neutrale politieke vorming een meerwaarde kan bieden;

– vraagt aan de Vlaamse Regering om:
  1° een regeling uit te werken voor de specifieke financiering van jongerenpartijen, onafhankelijk van de moederpartij, en de billijke en onderbouwde verdeling van dat budget op te nemen in het decreet van 12 mei 1998 houdende de erkenning en subsidiëring van het landelijk georganiseerd jeugdwerk, in een specifiek onderdeel over politieke jongerenorganisaties;
  2° zich ertoe te verbinden ieder advies van de Vlaamse Jeugdraad en andere officiële jeugdgerelateerde adviesorganen schriftelijk en gemotiveerd te beantwoorden;
  3° alsnog werk te maken van de verlaging van de stemgerechtigde leeftijd voor de lokale verkiezingen vanaf 2030;
  4° bij toekomstige wijzigingen van het decreet van 6 juli 2012 houdende de ondersteuning en stimulering van het lokaal jeugdbeleid de verplichting van een gemeentelijke jeugdraad te behouden;
  5° werk te maken van de invoering van een vak over actief burgerschap in elke richting van het secundair onderwijs;
  6° in de aanloop naar de lokale en bovenlokale verkiezingen van 2024 bestaande lespakketten zoals 'De kracht van je stem' te laten actualiseren. Die pakketten worden in het schooljaar 2023-2024 ter beschikking gesteld aan alle zesdejaarsscholieren en worden in september 2024 aangeboden aan de zesdejaarsscholieren van het schooljaar 2024-2025. Aan het Agentschap Binnenlands Bestuur en het Departement Cultuur, Jeugd en Media wordt de opdracht gegeven om een vormingsaanbod te ontwikkelen voor jongvolwassenen aan onder meer hogescholen en universiteiten, en wordt aan het departement gevraagd om dat aanbod ter beschikking te stellen;
  7° in samenwerking met de Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten lokale proeftuinen met jongerenbudgetten in het kader van een burgerbegroting door lokale besturen te ondersteunen;
  8° extra middelen uit te trekken voor het netwerk Bataljong, zodat het zijn specifieke opdracht met betrekking tot de ondersteuning van de jeugdraden en het label kindvriendelijke gemeente verder kan opschalen;

9° bij de wijziging van de decreetgeving over het landelijk jeugdwerk en het lokaal jeugdwerk aandacht te besteden aan ruimte en ondersteuning voor politiserend werken van het jeugdwerk, met respect voor hun eigen visie en principes, en zonder het jeugdwerk en de jongeren zelf te instrumentaliseren.

Jeremie VANEECKHOUT
Elisabeth MEULEMAN
Johan DANEN
Tine VAN DEN BRANDE
Staf AERTS
Imade ANNOURI